

מדיני ומנהגי תשעה באב

יהפך לששון ולשמחה

י"ל ע"י מכון הלכה חב"ד (ע"ר)

ערב תשעה באב

<ul style="list-style-type: none"> את שיעורי החת"ת והרמב"ם ושאר השיעורים הקבועים של כל אחד לומדים קודם חצות היום. לאחר חצות לומדים רק דברים המותרים בתשעה-באב. בדיעבד, מי שלא הספיק ללמוד את שיעוריו היומיים - ישלים עד השקיעה. אין לטייל בערב תשעה באב במשך כל היום. המנהג הוא, לאכול סעודה לפני תפילת מנחה. מקדימים להתפלל מנחה, ואין אומרים תחנון. 	
סעודה מפסקת	
<ul style="list-style-type: none"> לאחר תפילת מנחה אוכלים סעודה מפסקת, ניתן לאכול עד סמוך לשקיעה. 	זמנה
<ul style="list-style-type: none"> אין לאכול בסעודה זו שני מיני תבשילים. אך פירות וירקות חיים וכן מוצרי חלב למיניהם מותר לאכול גם כמה מינים. אין לשתות בסעודה זו בירה ושאר משקאות חריפים, אך תה וקפה מותר. בסעודה זו אוכלים פת (והמנהג לאכול פת עגולה עם חור - "בייגל"), וביצה קשה קרה, וקודם האכילה טובלים אותה באפר. 	המאכלים
<ul style="list-style-type: none"> סעודה זו נאכלת בישיבה על הקרקע באמצעות מפה וכדומה המפרידים בינו לבין הקרקע. אך זקן או חולה, מעוברת ויולדת, יכולים לשבת על כסא רגיל. בסעודה זו עדיין אין חולצים את הנעליים - עד השקיעה; לאחר הסעודה עד השקיעה ניתן לשבת על כיסא רגיל. בעת הסעודה לא ישבו שלשה אנשים לאכול כאחד בכדי שלא יתחייבו בזימון. 	אופן אכילתה
<ul style="list-style-type: none"> אם מעוניינים לאכול ולשתות אחר הסעודה המפסקת, טוב להתנות על כך בפיו קודם שיברך ברכת המזון. אמנם גם אם שכח ולא התנה, מותר באכילה ושתיה עד סמוך לשקיעה. יש להיזהר ולסיים את אכילת הסעודה לפני השקיעה. אין מזמנים, ואפילו אם ישבו שלשה יחדיו. 	ברכת המזון
<ul style="list-style-type: none"> משקיעת החמה יש לנהוג בכל העיניים האסורים בתשעה באב, ועל כן יש לחלוץ את נעלי העור קודם שקיעת החמה, וכן אין לשבת על כיסא רגיל החל מהשקיעה. 	שקיעת החמה
<ul style="list-style-type: none"> מסירים את הפרוכת מארון הקודש וכן את כיסויי הבימה ועמוד הש"ץ. מדליקים אור רק כפי הנדרש לתפילה ולאמירת קינות, ולא יותר. אבל בתוך השבעה' רשאי ללכת לבית-הכנסת בלילה וביום עד גמר הקינות (אך אבל בג' ימים הראשונים לאבלות, לא ילך). לאחר תפלת שמו"ע של ערבית: הש"ץ אומר קדיש תתקבל. יושבים על הארץ וקוראים מגילת איכה, נוהגים שבכל חלק המתחיל ב'איכה' מגביה הש"ץ קולו, בסיום המגילה באמירת פסוק "השיבנו" האחרון אומר הקהל בקול רם, ואחריהם חוזר ואומר הש"ץ "השיבנו", ומסיים (בקול נמוך) "כי אם מאוס", ושוב אומרים הקהל בקול רם "השיבנו", והש"ץ יאמר אחריהם. אמירת קינות, ולאחר הקינות אומרים "ואתה-קדוש", הש"ץ אומר שוב קדיש שלם (ומדלג על הפיסקא "תתקבל"), עלינו, קדיש יתום, אל תירא, (אבל או בעל יאר-צייט אומר משניות ממסכת מועד קטן פרק ג', ולא את המשניות שאומרים במשך השנה. קדיש דרבנן). בקריאת שמע שעל המיטה א"א וידוי ותחינות; אין מנהגנו לישן על הארץ, או לשים אבן תחת הראש. 	ליל תשעה באב

<ul style="list-style-type: none"> • נטילת הידיים בבוקר, רק עד קשרי האצבעות. אין לשטוף את הפה ביום זה. אין מברכים ברכת "שעשה לי כל צרכי", עד למחרת בבוקר. אין מברכים על הטלית קטן, ולכן המברכים על ט"ק בכל יום (קודם החתונה) לא יחליפו את הטלית קטן בבוקר אלא ישאירו את זו שהייתה עליהם בלילה. • אין מניחים תפילין ואין מתעטפים בטלית בתפילת שחרית. אין אווזים את הציציות בברכת ברוך שאמר, ובקריאת שמע בשחרית. בתפלת לחש אין אומרים עננו. • בחזרת הש"ץ: הש"ץ אומר 'עננו' בברכה בפני עצמה בין ברכת 'גואל ישראל' ל'רפאנו'. הכהנים אינם נושאים את כפיהם והש"ץ אינו אומר או"א ברכנו כו'. • אין אומרים תחנון. לאחר חזרת הש"ץ: הצי קדיש, וקוראים בתורה 'כי תוליד בנים' בפרשת ואתחנן, מעלים שלשה והשלישי הוא המפטיר, הצי קדיש, המגביה של ספר התורה יושב על כסא רגיל. מפטירים 'אסוף אסיפם' בירמיהו. יש לשים לב לקרוא את הברכות (עד "מגן דוד") מסידור בנוסח חב"ד, שכן, בספרי הקינות יתכן שיופיעו הברכות בנוסח אחר. מחזירים את ספר התורה, בשעה שמחזירים – יהללו. • קינות: לאחר מכן, אומרים את כל הקינות ומאריכים באמירתם עד סמוך לחצות היום, באמירת פיוט 'אלי ציון ועריה' נוהגים לעמוד. אשרי ובא לציון, מדלגים על הפסוק 'ואני זאת בריתי', קדיש שלם ללא תקבל, מדלגים על שיר של יום, 'קוה' ופיטום הקטורת'. אומרים עלינו. קדיש יתום, אל תירא ואך צדיקים. אין אומרים את שיעור התהלים היומי. משניות כבערבית וקדיש דרבנן. לאחר התפילה קורא כל אחד ואחד לעצמו מגילת איכה. 	<p align="center">שחרית תשעה באב</p>
<ul style="list-style-type: none"> • מותר לשבת על כסא רגיל. וכן ניתן להכין אוכל עבור מוצאי הצום. • לומדים את שעורי החומש ותניא היומי (וכן אומרים את פרקי התהלים האישיים הנאמרים בכל יום לפי מנין שנותיו (והנוהגים בכך כל יום – את הפרקים שלפי מנין שנותיו של הרבי, ולפי מנין שנות בני הבית). את שיעור התהלים היומי אומרים בציבור, כדלקמן), והלכות בית הבחירה, אך את שיעור הרמב"ם לא לומדים עד מוצאי ת"ב. 	<p align="center">לאחר חצות היום</p>
<ul style="list-style-type: none"> • מאחרים את תפילת מנחה (אך יש להקפיד להתחיל להתפלל בשעה כזו שיהיה די זמן אחרי התפלה להניח תפילין דר"ת ולחלצן לפני השקיעה). • מחזירים את הפרוכות למקומן קודם תפילת מנחה. • לפני תפילת מנחה נוהגים לתת לצדקה "אגרא דתעניתא" כלומר צדקה כשיעור דמי הסעודות שנחסכו ביום התענית. • מתעטפים בטלית ומניחים תפילין בברכה, קוראים את ג' פרשיות קריאת שמע (ואין כופלים התיבות "אני ה' אלוקים"); משלימים את סיום תפילת שחרית: שיר של יום, קוה ואין כאלוקינו, שיעור התהלים היומי והקדישים הנאמרים אחריהם. • ממשיכים בתפלת מנחה בטו"ת. סדר התפילה: קרבנות, אשרי, הצי קדיש, קריאת התורה 'ויחל משה', מעלים שלשה והשלישי הוא המפטיר (אין אומרים קדיש), מפטירים בהפסרת תענית ציבור 'דרשו ה' בהמצאו', החזרת ספר התורה לארון הקודש, בשעה שמחזירים את הס"ת – יהללו, הש"ץ אומר הצי קדיש, בשמונה עשרה בתפילת לחש מוסיפים 'נחם' בברכת 'בונה ירושלים', ו'עננו' בברכת 'שומע תפילה'. • בחזרת הש"ץ: 'עננו' בין 'גואל ישראל' ל'רפאנו', 'נחם' בבונה ירושלים, הש"ץ אומר אלוקינו ואלוקי אבותינו ברכנו וכו', קדיש שלם, עלינו, קדיש יתום, אל תירא, (בשנת אבילות וביא"צ: משניות כבכל השנה, קדיש דרבנן). • לאחר תפילת מנחה מניחים תפילין דר"ת, וקוראים קריאת שמע, קדש, והיה כי יביאך, שש זכירות, כרגיל בכל יום. וצריך להקפיד לחלוץ את התפילין לפני השקיעה. 	<p align="center">תפילת מנחה</p>
<ul style="list-style-type: none"> • מתפללים תפילת ערבית, ולאחריה נוטלים ידים ג' פעמים לסרוגין, ומקפידים בה שתהיה ככל דיני נטילת הידיים בשחרית (אך ללא ברכה), רוחצים את הפנים והפה. • יש לטעום דבר מה ולנעול נעלים רגילות קודם קידוש לבנה (אך נעילת הנעלים והטעימה אינם דוחים קידוש לבנה בציבור). טוב לערוך סיום מסכת גם במוצאי התענית. לומדים את שיעור הרמב"ם של יום התענית. בקריאת שמע שעל המיטה אומרים תחנון. 	<p align="center">מוצאי תשעה באב</p>
<ul style="list-style-type: none"> • עד לאחר חצות היום של עשירי באב נוהגים דיני האבלות, ואסורים באכילת בשר, שתיית יין, שמיעת מוזיקה, תספורת, רחיצה של תענוג, לבישת בגדים מכובסים וכיבוס בגדים. וכשחל י' באב ביום שישי מותר לכבס לכבוד השבת החל מצאת הצום. 	<p align="center">דיני אבלות</p>
<p align="center">מדיני התענית</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • אין ללמוד מהעניינים המשמחים שבתורה. מותר וצריך ללמוד תורה מענייני החורבן, כגון מדרש "איכה רבה" וסוגיית "רבי יוחנן" בפרק הניזקין (גיטין נה, ב ואילך). ומותר ללמוד חסידות בענייני תשעה באב, כגון מאמרי אדמו"ר הצמח צדק על מגילת איכה. • יש לערוך "סיום" על מסכתות שמחות או מסכת מועד קטן, שמותר ללמדה (את פרק הסיום שלה) ביום זה. 	<p align="center">לימוד</p>

<p>• אסור לשאול בשלום חבירו, וכן אין לומר "בוקר טוב", "לילה טוב" וכדומה. ואם חברו שואל בשלומו ישיב לו בשפה רפה וכובד ראש.</p>	<p>שאלת שלום</p>
<p>• אכילה ושתייה: צום זה חמור משאר הצומות וכולם חייבים להתענות בו. • קטנים אין מתענים, אך לא יאכלו מעדנים ומותרות. • רחיצה וסיכה: אסור להתרחץ ביום זה אפילו בצונן, וגם קטנים שהגיעו לגיל חינוך אסורים ברחיצה. • אסור לטבול במקווה ביום זה. בנט"י שחרית וקודם ברכת אשר יצר נוטלים עד סוף קשרי האצבעות. • כאשר פניו או ידיו מלוכלכות, מותר לרחוץ את המקום המטונף בלבד. סיכה של תענוג אסורה, על כן אין לשים על הגוף מיני בשמים למיניהם. התזת חומר ריחני על הגוף לצורך מניעת ריח רע כגון דאודורנט מותרת. • נעילת הסנדל: אין לנעול נעלי עור, אך מותר לנעול נעלים משאר סוגים. • תשה"מ: ת"ב אסור בתשה"מ ונזהרים אף מנגיעה, ויש המחמירים לנהוג בהרחקות.</p>	<p>חמשת העינויים</p>
<p>• החל מליל התענית ועד הצות היום יושבים על הקרקע (בהפסק מפה וכדומה), וניתן לשבת גם על כסא נמוך פחות מג' טפחים (24 סנטימטר). זקנים וחלשים, יולדות ומעוברות, שקשה להם לשבת על כסא נמוך יכולים לשבת על כסא רגיל. הנוסע ברכב ובאוטובוס וכדומה, יכול לשבת על המושב כדרכו.</p>	<p>ישיבה על הארץ</p>
<p>• אין לעשות מלאכה, ולכן אין לבצע תיקוני בית שונים, כגון השמל, אינסטלציה וכדומה. ואפילו לתפור כפתור לבגד אסור. אחר הצות היום מותר לעשות מלאכה, ויש לעשותה בדרך ארעי כדי שלא להסיח את הדעת מן האבלות, וירא שמים לא יעשה מלאכה כלל אף לאחר הצות. יש להימנע מהדחת הכלים, לפחות עד הצות היום. אין להציע המיטות, ואין לשטוף את הבית.</p>	<p>עשיית מלאכה ועבודות בית</p>
<p>• עד הצות היום אין להסיח דעת מהאבלות. אין לטייל, ובייחוד בזמן זה יש להיזהר שלא לקרוא או לשמוע חדשות או לשחק בכדי שלא להסיח את הדעת מן האבלות.</p>	<p>היסח הדעת מהאבלות</p>
<p>• בתפלת שחרית בחזרת הש"ץ אומר 'עננו' כברכה בפני עצמה לפני 'רפאנו'. שכח לאמרה שם, אומרה בברכת 'שמע קולנו' לפני המילים 'כי אתה שומע' וחותרם את הברכה 'העונה לעמו ישראל בעת צרה ושומע תפלה'. שכח לאמרה גם שם – יאמר אותה כברכה בפני עצמה, אחר 'שים שלום'. ואם שכח וסיים לגמרי אינו חוזר. • בתפלת לחש אין אומרים עננו. • בתפלת מנחה: אומרים 'נחם' בבונה ירושלים, שכח לאומרה שם אומרה ב'שמע קולנו' אחר 'עננו', או ב'רצה' קודם 'ותחזינה', או ב'מודים' קודם 'ועל כולם', ואם שכח אינו חוזר. • כמו כן במנחה אומרים עננו בתפלת לחש (הן הקהל והן הש"ץ) ב'שומע תפלה'; והש"ץ בחזרת הש"ץ אומר קודם רפאנו (כדלעיל בשחרית); שכח לאומרה ב'שומע תפילה' אומרה אחר 'אלוקי נצור' לפני 'יהיו לרצון' השני.</p>	<p>דיני אמירת 'עננו' ו'נחם'</p>

מקורות: תשעה באב: טושי"ע ונ"כ או"ח סתקנ"ב ס"י, וסתקנ"ד-ט ומ"ב שם. ספר המנהגים חב"ד ע' 45-8. ליתר הרחבה ראה ספר 'הלכה למעשה בין-המצרים' בהוצאת מכון הלכה חב"ד, פי"ח - כב. **מדיני התענית:** טושי"ע ונ"כ או"ח סתקנ"ד וסתקנ"ז ומ"ב שם. ספר המנהגים חב"ד ע' 46-7. ליתר הרחבה ראה ספר 'הלכה למעשה בין-המצרים' בהוצאת מכון הלכה חב"ד, פי"ח - כ.

עריכה: הרב שמואל מקמל. הגהה: הרב משה קורנוויץ.

בצפיה לגאולה

הרב מנחם כהן רב קהילת חב"ד 'בית מנחם' באר שבע

זה, נוהגים לקרוא לילד שנולד בתשעה באב – בשם "מנחם". כמו כן מקפידים לומר את ברכת הלבנה דווקא במוצאי תשעה באב, אף שבדרך כלל נוהגים לומר זאת דווקא במוצאי יום של שמחה כמו שבת או יום הכיפורים. ובלשון ה'פרי עץ חיים': "שמעתי בדמשק ששאלו להרב חיים ויטאל ז"ל, למה אומרים ברכת הלבנה במוצאי תשעה באב, והשיב לבשר ללבנה ולישראל, כי כשנחברה הבית וגלו, הרי הם עתידיים להתחדש כמותה, הרי ישראל והשכינה עתידין להתחדש, וזהו בשורה אז. וגם כי בט' באב נולד משיח".

בשיחותיו הק' אומר כ"ק אד"ש: "הענין דלידת משיח, מתחיל באותו היום, תיכף ומיד ובאותו הרגע של תכלית הירידה". ללידת המשיח והתנוצצות הגאולה בתשעה באב, ישנו ביטוי בכמה מהלכות ומנהגי תשעה באב: אחר הצות יום תשעה באב כבר יושבים על הספסלים. ובלשון 'שער הכוונות': "מה שנהגו ביום ט"ב במנחה, לומר פסוקים של נחמות, וגם לקום ולשבת על הספסלים למעלה... שמעתי גם כן ממורי ז"ל טעם אחר, והוא, כי אז במנחת ט"ב נולד המשיח הנקרא מנחם". אומרים "נחם" במנחה, כי במנחה נולד המשיח שנקרא מנחם, ובזה יש לנו נחמה ולכן אומרים נחם. מטעם